

Dva deníky: Gluklya a Murad (2022)

Autorsky vybraný úryvek z knihy

Kniha vznikla na základě série workshopů, které umělkyně Gluklya uspořádala v bývalé věznici, jež byla přebudována na ubytovnu pro žadatele o azyl a umělecké ateliéry na předměstí Amsterdamu. Publikace, kterou napsala společně s kurdským aktivistou, zde ubytovaným Muradem Zoravou, srovnává slova, která znějí stejně, ale znamenají něco jiného, a svědčí o pomalém procesu budování pocitu sounáležitosti v cizím jazyce.

Gluklya (Natalia Pershina-Yakimanskaya), umělkyně žijící v Amsterdamu, pochází z Petrohradu. Mezinárodní uměleckou scénu zaujala například, když se v roce 2015 připojila prvomájovým protestům v Petrohradě proti falešnému zvolení Vladimira Putina. Pro demonstranty šila kostýmy, kabáty, šaty a dámské spodní prádlo. Z těchto oděvů pak vytvořila instalaci na Biennale Arte v Benátkách ve stejném roce.

Některé oděvy pak vznikly i později v reakci na ruskou invazi na Ukrajinu. Tehdy Gluklya upravila každý kus oděvu tak, aby signalizoval svérázné odmítnutí autoritářství. Třeba na záda krémové košilky vyvedla červenou nití výzvu STOP SLAVERY! Na sytě zelený dámský vlněný kabátek pak přidala ledabylý nápis SORRY.

Překlad: Jan Sládek

Gluklya

27. únor

Všichni z naší komunity nájemníků tvůrčího centra Lola Lik se usilovně věnují výzdobě naší části bývalé věznice, aby k nám nově příchozí rádi chodili. Chodbu vylepšily krásné koberce a moc pěkný nábytek. Máme tu spoustu hraček pro děti a nově dokonce i restauraci.

Uprchlíci se k nám ale nehrnou, rozhodně ne v počtu, s jakým jsme počítali. Nikdo neví proč, ale podle mě jsou příliš sklíčení a pravděpodobně i vystrašení; překonat netečnost a strach není snadné. Nejspíš se cítí bezpečněji ve své kleci, jako ubozí promrzlí ptáčci. Stále je tu ale velká otázka proč. Pravidelně přicházejí jen ve dnech, kdy rozdáváme zdarma ošacení. Do uprchlického tábora AZC proudí tisíce pytlů velmi kvalitního obnošeného oblečení.

28. únor

Stále se snažím vymyslet, jak zorganizovat náš workshop. Koncept je už jasný — půjde o jazykovou hru se slovy, která znějí stejně, ale mají různý význam. Základem bude princip nejasnosti, protože když se učíme nový jazyk, často zaměňujeme slova se stejnou výslovností.

Současně je zajímavé sledovat, jak jednotliví účastníci vybírají slova. A jak si je poté vizualizují. Může to podporovat představivost a asociativní, komparativní myšlení, a také zlepšovat náladu a posilovat smysl pro humor.

Musím začít lidi osobně zvat, abych zjistila, jak to na ně bude působit. Možná je to zajímavé jenom pro mě.

18. březen

Včera jsme byli v Sarphatiparku. Pozvala mě Lena a šlo s námi taky několik lidí z uprchlického tábora AZC. Všimla jsem si mezi nimi skromně působícího člověka, který hrál na moc zajímavý nástroj. Později jsem se dozvěděla, že je to komuz. Představil se jako Murad.

Nevím, co přesně, ale něco mě na něm zaujalo, takže jsem byla vážně moc ráda, když souhlasil, že si jako první obleče náš právě dokončený „kabát s židli“: vzali jsme židli a připevnili ji na záda kabátu, který jsme našli v jedné z vězeňských cel.

21. březen

Murad mě čas od času navštěvuje v ateliéru. Postupně se z nás stávají přátelé. Řekl mi, že strávil sedm let ve vězení. Poprvé ho uvěznili v devatenácti letech, podruhé když mu bylo zhruba dvacet devět. Svého odporu proti představitelům moci se přesto nevzdal. Pobyt tady u nás, v našem vězení, kde se dveře nedají zevnitř zamknout, je pro něj skutečným utrpením, protože mu připomíná skutečné vězení. Nemůže v noci spát. Navrhla jsem mu, aby si vedl deník.

24. březen

Někteří odborníci a sociální pracovníci jsou přesvědčení, že umělci nemají uprchlíkům co nabídnout, nedokážou se s nimi propojit. Když jste netrpěli stejně jako oni, nemůžete s nimi pracovat. Údajně je budeme jenom využívat. Podle mě je tento typ argumentace důsledkem strachu z odlišnosti. Je to stejné, jako když lidem dovolíte, aby zůstali ve vaší zemi, ale nijak se o ně nezajímáte; můžete tady být, ale bavit se s vámi nebudeme. Prostě vás budeme ignorovat.

3. duben

Marwa během jednoho z workshopů hodně kouřila. Řekla jsem jí: „Přijde mi zvláštní, že kouříš. Rodiče ti to dovolili?“ Rozplakala se. „Co se stalo?“ zeptala jsem se celá vystrašená. „Rodiče mě chtějí proti mé vůli provdat,“ vysvětlila.

Cítila jsem se hrozně. Bylo mi jí strašně líto. Objaly jsme se a společně jsme plakaly. Víte, ono jedna věc je číst o tom v knihách, ale slyšet to od konkrétního člověka, je něco úplně jiného.

1. červen

Teď už můžu říct, že hlavní osou celého projektu je právě Murad. Tedy Zorava, jak mu mám podle jeho přání říkat. Zorava je název jeho rodiště.

Samozřejmě nejde zdaleka jen o něj, ale o všechny, kteří bojují a trpí daleko víc než já a lidé z mých kulturních kruhů. Jejich osud je jako hluboká, svého druhu duchovní díra, do které hledím s hrůzou a respektem. Nicméně v tomto konkrétním případě skutečné utrpení zosobňuje Murad/ Zorava. Proto tvrdím, že hlavním nervovým vláknem, nebo osou či srdcem je právě on.

16. červenec

Murad nám při další návštěvě znovu vyprávěl o svých nočních děsích. V našem bývalém vězení nesmíme zavírat dveře. Když ho věznili v Turecku, taky mu nedovolili, aby je zamknul. Dozorci k němu měli volný přístup. Nejhorší to bylo v noci, kdy ho mučili. Říká, že noční výslechy jsou ve skutečném vězení tou nejděsivější věcí na světě. Dala jsem mu květinu, kterou jsme v jedné z dílen vyrobily s Azinatu, aby si ji mohl dát na dveře. Je to drobnost, ale i ta může někdy pomoci.

Nápad na workshop č. 13

Jak bychom mohli přinést umění do vězení, abychom v lidech, kteří tam bydlí, posílili pocit bezpečí? Myslím, že umělci mohou navrhnout, jak celý vyzdobit, ale nejdřív se samozřejmě musejí každého zeptat na jeho sny a přání. Připravila jsem několik návrhů na základě hovorů s mými novými přáteli.

Nápad, jak vyzdobit Muradovu celu

Nápad, jak vyzdobit celu, kde bydlí Amina s dětmi

Nápad, jak vyzdobit Frejův pokoj

Je možné, že se to bude Marijke líbit a dovolí, abych svou představu realizovala?

25. červenec

Když jsme dnes vycházeli z místnosti, kde pořádáme workshopy, obrátila se na mě jedna muslimská žena celá v černém: „Jsem z Aleppa. Můj dům je...“ Rukama ukázala, že její dům je zničený.

Do očí mi vhrkly slzy. Všimla si toho a objala mě. Společně jsme plakaly.

29. srpen

Nakreslila jsem portrét.

Murad prohlásil, že jsem ho přesně vystihla. Mám velkou radost!

V další dílně bychom měli malovat portréty obyvatel našeho vězení!

30. srpen

Konečně. Marijke mi napsala, že mi dává svolení! Nemůžu tomu uvěřit! Ik ben blij. Ik hou van jij*

* Jsem šťastná. Všechny vás miluju.

Murad

Je přesně 21.23

Proměna vězení v uprchlický tábor: BIJLMERBAJES

Je podmračený večer a místo, kde se právě nacházím, mi připomíná dřívější dobu strávenou ve vězení, protože uprchlický tábor, kde pobývám, dříve sloužil jako vězení. Nedokážu popsat, jak moc mě zraňuje a trápí, že samotná budova zůstala v podstatě stejná jako dřív. Včetně například železných dveří, které nejde zevnitř zamknout. To, jak tíživě a nepohodlně toto prostředí působí, dokážou popsat jen osamělé ženy, které byly dlouhodobě vězněny a necítí se nikde v bezpečí. Všude jen samé holé stěny a okna, která se nedají otvírat. Z minulosti tu zůstaly i železné mříže za okny. V celé budově máte pocit, jako by vás drželi pod zámkem, a máte strach, že se už nikdy nedostanete ven. Nejhorší jsou detektory kouře, které vydávají hrozivý zvuk a spouští naprosto zbytečně. Prostě je to ve všech směrech typické vězení! Místo psychologického útlaku.

Čeho chtějí vlastně dosáhnout, když umisťují uprchlíky na taková místa? Jde o typický projev západní společnosti, která navenek vychvaluje demokracii, ale postupně čím dál víc hodnotí ostatní podle jejich společenského postavení? Myslí si něco jako „Tihle uprchlíci, co utíkají

před válkou, tyrany a chudobou, jsou jen lidé druhého řádu, takže klidně můžou žít kdekoli?“ Proč pro všechno na světě používají taková místa. Z jakého důvodu? Je možné, že se jim líbí „nápravný“ charakter těchto zařízení, stejně jako těm, kteří je kdysi stavěli? Berou uprchlíky jako potenciální kriminální živly a chtějí je tímto způsobem napravit? Snažím se to pochopit. Nechci být nespravedlivá ani zaujatá, ale najít něco dobrého na umístování lidí na taková místa, je pro mě velmi obtížné.

Je přesně 01.05

Jedním z nejhorších druhů utrpení je čekání v nejistotě. Člověka žijícího bez jasné vize budoucnosti neustále šíří řada trýznivých otázek. Jako například: „Co mě čeká? Kdy? Jak dlouho ještě budu čekat?“ A mnoho dalších... Když čekáte, zatímco vám nad hlavou plynou tíživá mračna, je to tak trochu jako vracet se zpět do...

Kdybych měla nadpřirozenou moc, zastavila bych stárnutí všech matek a jejich dětí. Zeptala bych se všech žen, jestli skutečně milují. A pokud by odpověděly ano, obdařila bych jejich milované nesmrtelností. Všichni ostatní by stárli a odcházeli ze světa, včetně mě. Země by se stala místem lásky. Uvědomila jsem si, že láska – v dnešní době velká vzácnost – nevzniká jen mezi dospělými stejného nebo opačného pohlaví. Skutečná láska je v úsměvech dětí a v srdcích jejich matek.

Je přesně 00.44

V našem táboře jsou oddělené kontejnerové domky nebo části pro gaye a transgender osoby. V jiných táborech jsem si všimla, že pobývat na takových místech je pro ně hodně těžké. Především protože tradiční kultura, která je vyčleňuje, je často kulturou většiny lidí v táboře. Nejde nezbytně o politické uprchlíky, ale lidi prchající před válkou nebo hospodářskou krizí, většinou s převážně konzervativními postoji. Lidé s podobnými názory často neakceptují osoby s odlišnou sexuální orientací, protože to vnímají jako psychologickou újmu. Zjistila jsem to během rozhovorů a také vlastním pozorováním. Homosexuální a transgender uprchlíci většinou s nikým nemluví a obvykle se kolem sebe ani nerozhlížejí. Jde o jasné náznaky, že se necítí dobře a že uzavírají do sebe.

Myslím, že by se pro ně měly otvírat samostatné tábory, kde by mohli být spolu, aniž by cítili tlak okolí. To, že je nutíme žít s ostatními migranty, je podle mě forma útlaku. Když někoho z nich potkám, podívám se mu do očí a usměju se. Chci, aby se cítili dobře. Víím, že v táborech jsou lidé, kteří je respektují, a že je nás většina. Ve všech táborech, kde jsem pobývala, jsem pokaždé s některými mluvila. Vyprávěli jsme si o pěkných věcech. Jejich sexuální orientace mě nezajímá. Líbí se mi jejich odlišný pohled na život a chovám je v úctě. Moc mi pomohli a myslím, že mohou prospět celému světu.

Je přesně 13.14

Afrín padl...

Kéž bych se dnes ráno raději neprobudila, aspoň bych nemusela sledovat neskutečný zármutek těch, kteří byli nuceni uprchnout z Afrínu. Kéž bych neviděla ženu, jak drží za ruku svoje dítě a naposledy se pohledem otáčí k vlasti. Kéž by mi přitom bolestí nepuklo srdce.

Kéž bych neviděla starce a stařeny, jak pod střelbou, uprostřed explozí prchají ze země a pláčou na zádech svých dětí. Kéž bych ve stínu jejich smutku neshořela na popel.

Moc bych si přála, aby se nic z toho dnes ráno nestalo, abych nebyla ptáčetem prchajícím z tohoto světa...

Kéž bych se vůbec nenarodila, kéž bych byla jen zrnkem Země a Afrín městem, kde si nade mnou hrají děti.

Je přesně 15.38

Integrace umění

Bože můj! Vy politici a byrokrati s vašimi nástroji, co se vidíte jako sociální inženýři. Podle mě potřebujete integrovat daleko víc než my. Potřebujete se naučit dotýkat, nejdřív jeden druhého a poté života. Víím, že to pro vás nebude snadné. Protože vás vycvičili k životu ve skleněné kleci. Zapomněli jste, jak voní země; koupete se v asfaltu. Kvetoucí rostliny a oblohu pozorujete z luxusních vitrín. Pro každou situaci máte připravený stejný výraz, kapsy máte plné pestrobarevných lístečků s jediným slovem. Nemusíte se bát, i když to bude neskutečně obtížné. Řešení znám, tak žádný strach. Nejdřív si musíte přiznat, že bez svých funkcí nejste vůbec nic. A poté se musíte otevřít umění... To je vše! Umění je úžasná energie schopná znovu probudit ty, kteří se nechali strávit nicotou. Vyvedu vás z periferie života a nasměruji vás přímo do jeho hlubin...

Je přesně 01.14

Doba, kterou jsem strávila v uprchlických táborech, stejně jako ve vězení, byla bolestná, ale současně mě hodně naučila. Protože podobná místa nejsou jen mozaikami utlačovaných, ale také laboratořemi k analýze světového řádu a ekonomiky, sociální a individuální psychologie. V našem táboře je mnoho lidí ze Sýrie a afrických zemí, ale také z Asie, z Kavkazu, Dálného východu a mnoha balkánských zemí. Společně tu žijí lidé různých náboženských představ, jazyků a kultur. Pozorně je sleduji a takřka se všemi mluvím, současně ale dobře víím, kde je moje místo. V této neskutečné různorodosti nacházím zástupce kultur, s kterými jsem se nikdy nesetkala, a řady dalších, o kterých víím jen z četby a díky zážitkům z cest. To, že s nimi můžu mluvit a že si rozumíme, i když někdy jen prostřednictvím očního kontaktu, mě naplňuje štěstím.

Jsme jako souhrn všech přehlížených tohoto světa.

Je přesně 16.48

Poplašná zařízení...

Poplašná zařízení vysoko na chladných zdech už pěkně dlouho ječí. Jako ozvěny prožitého pekla... Jako řinčení otrockých řetězů v moderní době. Jako armáda mužů v oblecích, kteří nám duní svými trumpetami přímo do uší.

Je přesně 23.48

Domov, noční úvahy

Pokud chce být člověk sám se sebou, potřebuje nějaký prostor k životu. Dům, pokoj nebo komůrku... Nebo třeba jen větev stromu či kousek místa na úpatí vzdorovitých hor. Člověk potřebuje nějaké vlastní místo, aby se mohl zabydlet. Potřebuje dětský smích, matčino objetí,

pohled milovaných očí... Dnes večer jsem si do poslední kapky hroznové šťávy připijela na počest Virginie Woolfové.

Je přesně 23.41

Zatímco jsem seděla se svými arménskými přáteli, objevila se helikoptéra a zamířila doprostřed tábora. Mysleli jsme, že je to cvičení, a pozorně jsme ji sledovali. Během života jsme viděli spoustu válečných vrtulníků a letadel a pokaždé v nás vyvolávají bolestné pocity. Tato helikoptéra ale byla civilní. Vůbec poprvé jsme sledovali, jak přistává jen kousek od nás. Byl to zvláštní zážitek. Ibn Chaldún říkal, že místo, kde jsme se narodili, předurčuje nebo ovlivňuje náš osud. Když srovnám, co tento obyčejný stroj znamená pro Nizozemce – kteří by se za ním dost možná ani neohlédli –, s tím, jaké místo zaujímá v naší paměti, jasně, jako na obraze, vidím propast, jež nás odděluje.

Jakmile helikoptéra přistála, vyběhlo z ní několik zdravotníků. Pořád jsem si mysleli, že jde o nácvik, až do okamžiku, kdy jsme si v dálce všimli srocení lidí, přesně v místech, kam mířili zdravotníci. Něco nebylo v pořádku. Moji přátelé se zvedli, aby zjistili, co se děje. Tam, odkud jsem, se špatné zprávy šíří rychle. Bohužel to tak bylo i v tomto případě. Dozvěděli jsme se, že jeden mladý Libanonec z našeho tábora spáchal sebevraždu.

Tentokrát vrtulník nepřinášel smrt, pouze si pro ni přiletěl. Bolest, kterou máme v paměti spojenou s vrtulníky, se nezměnila. Obklopilo nás hluboké ticho. Mluvili jsem spolu pouze pohledy. Věděla jsem, že za každým pohledem jsou skryté trýznivé zážitky. Přesto se o nich nikdo nesnažil mluvit, protože všichni jsme vnímali bolest druhých. Pokud bychom se odvážili k někomu promluvit, pocítili bychom jeho bolest, jež by otevřela i naše rány.

Nikdo se nedíval, jak helikoptéra odlétá. Burácení rotoru zaniklo v tichu a sdíleném pocitu osamění. Mrak zvířeného prachu od rotujících vrtulí připomínal bouři, jež zuřila v našich duších.

Přeletělo mezi námi ptačí mládě s modrými křídly a zanechalo nám jedno pírko. Jeho smutek a rány by neskryla van Goghova žluť ani Rembrandtovy stíny. Jeho zpěv zněl zvláště, cize a nesrozumitelně v těchto končinách. Melodií připomínal Fairuzův hlas a slova si půjčil od Gibrana. Přeletělo mezi námi ptáče s modrými křídly a zanechalo nám svoje pírko. Nikdo si nevšiml snů ani burácejícího ticha ukrytého v jeho křídlech. Přeletěl mezi námi pták a odletěl v naději, že své příběhy, o které nikdo nestál, vypoví mrakům.